

УДК 657

Кузь В.І.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку, аудиту і економічного аналізу
Буковинського державного фінансово-економічного університету

МІЖНАРОДНИЙ ФАКТОРИНГ В УКРАЇНІ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

INTERNATIONAL FACTORING IN UKRAINE: ACCOUNT-ANALYTICAL ASPECT

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сутність міжнародного факторингу як особливої форми фінансування підприємств. Узагальнено основні критерії віднесення операцій до факторингових згідно Конвенції про міжнародний факторинг. З метою визначення ефективності міжнародних факторингових операцій виокремлено етапи проведення процесу міжнародного факторингу. На основі дослідження особливостей здійснення факторингу із залученням експорт-фактора та імпорту-фактора визначено переваги та недоліки для кожного суб'єкта міжнародного факторингу. Окреслено проблеми здійснення міжнародного факторингу в Україні та напрями їх вирішення. Наведено пропозиції по відображенню операцій міжнародного факторингу в обліку.

Ключові слова: факторинг, міжнародний факторинг, факторингова операція, Конвенція про міжнародний факторинг, експорт-фактор, імпорту-фактор, облік.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована сущность международного факторинга как особой формы финансирования предприятий. Обобщены основные критерии отнесения операций к факторинговому в соответствии с Конвенцией о международном факторинге. С целью определения эффективности международных факторинговых операций выделены этапы проведения процесса международного факторинга. На основе исследования особенностей осуществления факторинговых операций с привлечением экспортного и импортного факторов определены преимущества и недостатки для каждого субъекта международного факторинга. Очерчены проблемы осуществления международного факторинга в Украине и направления их решения. Приведены предложения по отражению операций международного факторинга в учете.

Ключевые слова: факторинг, международный факторинг, факторинговая операция, Конвенция о международном факторинге, экспорт-фактор, импорт-фактор, учет.

ANNOTATION

In the article essence of international factoring is investigated as the special form of financing of enterprises. The basic criteria of taking of operations are generalized to factoring in obedience to Convention about international factoring. With the aim of determination of efficiency of international factoring operations the stages of realization of process of international factoring are distinguished. On the basis of research of features of realization of factoring with bringing in of export factor and imported factor advantages are certain defects for every subject of international factoring. The problems of realization of international factoring in Ukraine and directions of their decision are outlined. Suggestions over are brought on the reflection of operations of international factoring in an account.

Keywords: factoring, international factoring, factoring operation, Convention about international factoring, export-factor, import-factor, account.

Постановка проблеми. Сучасні економічні відносини вимагають від підприємств постійного руху вперед, пошуку інноваційних методів ви-

робництва і управління, нових інструментів фінансування і підвищення фінансової стійкості.

Факторинг забезпечує підприємство необхідним оборотним капіталом, мінімізує кредитні ризики і значною мірою сприяє підтримці ліквідності в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів і тим самим сприяє виходу на зарубіжні ринки.

Зростання міжнародного факторингу обумовлено збільшенням обсягу торгівлі на умовах торговельного кредиту, особливо постачальників в країнах, що розвиваються, яких підганяють великі імпортери в розвинених країнах світу та які приймають факторинг в якості гарної альтернативи традиційним формам торгового фінансування.

Для країн, що розвиваються, що виходять на міжнародний ринок, факторинг може бути привабливим рішенням як альтернатива дорогим та важкодоступним кредитам.

В Україні факторинг ще не набув такої популярності як за кордоном. Більшість підприємств або взагалі не знає, що таке факторинг, або не має довіри до нього. З поняттям факторинг зустрічаємось щоденно дякуючи засобам масової інформації, однак для більшості людей це тільки фінансова категорія, суть якої невідома, і це призводить до недовіри до такої форми фінансування. У зв'язку з цим факторинг не може зайняти належне місце на ринку фінансових інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері факторингу здійснювали такі іноземні та вітчизняні вчені, як Ю. Варга, Н. Внукова, Л. Клаппер, О. Ковтонюк, О. Наконечний, Н. Непрядкіна, В. Макарович, К. Мартінко, Т. Омеляненко, А. Приходько, Ф. Селінджер та ін. Разом з тим проблеми факторингу належать до недостатньо розроблених, зважаючи на відносну новизну використання факторингу в українській економіці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більша частина зазначених вчених та науковців досліджували питання сутності, характеристики та механізму здійснення факторингових операцій, і тільки невелике коло авторів розглядали питання облікового відображення факторингових операцій.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності міжнародного факторингу та його облікове

відображення як ефективної форми фінансування підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміка розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських компаній створює необхідність розширення фінансування зовнішньоекономічних операцій. Цього можна досягнути за допомогою застосування міжнародного факторингу, що є видом послуги в сфері міжнародного фінансування, при якому постачальник товару відступає короткострокові вимоги по товарним договорам факторингової компанії з метою негайного отримання більшої частини платежу (70 – 90% за два-три дні), гарантії повного погашення заборгованості, зниження витрат при проведенні розрахунків [8].

Міжнародний факторинг (factoring, від англ. factor – посередник) – це різновид посередницької операції, що проводиться банками і спеціальними компаніями, являє собою купівлю грошових вимог експортера до імпортера та їх інкасацію [6, с. 343].

У міжнародній практиці суб'єкти факторингових операцій у своїй діяльності керуються «Конвенцією про міжнародний факторинг» [5], прийнятою 27 травня 1988 р. Міжнародним інститутом уніфікації приватного права, до якої Україна приєдналася 11 січня 2006 р. із набранням чинності Закону № 3302-IV.

Відповідно до цієї Конвенції, до факторингових відносяться операції, що відповідають наступним критеріям (рис. 1).

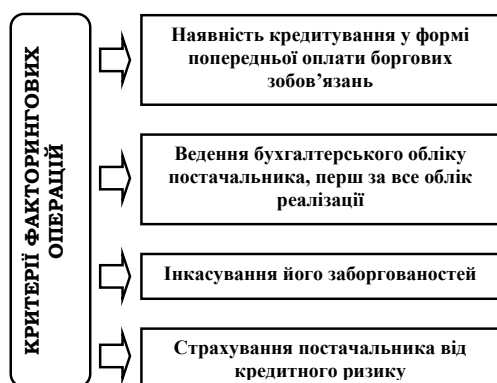

Рис. 1. Критерії визнання операцій факторинговими відповідно до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг

Наприкінці 50-х – початку 60-х років ХХ ст. створено три найбільші міжнародні факторингові групи, які досі є лідерами на ринку факторингових послуг (Heller International Group, International Factors Group S.C., Factors Chain International).

Міжнародний факторинг – це складний процес, який складається з низки етапів, а саме:

1. Експорт-фактор перед підписанням рамкового договору отримує від підприємства необхідну інформацію для аналізу ситуації, оцінки ризику здійснення факторингової операції, а також інформацію про саме підприємство.

2. Експорт-фактор надає необхідну інформацію імпорт-фактору, особливу увагу приділяючи наступним даним:

- точна назва та адреса постачальника;
- вартість реалізації;
- найменування товару чи послуги;
- умови постачання за правилами ІНКО-ТЕРМС;
- форми та терміни оплати;
- кількість покупців;
- кількість виставлених рахунків тощо.

3. Імпорт-фактор перевіряє отриману інформацію, оцінює і порівнює з фактичним станом покупця та інформує експорт-фактора.

4. Отримавши дані, експорт-фактор оцінює ситуацію і приймає рішення, враховуючи ризики, які готовий взяти на себе.

5. Після підписання сторонами договору процедура ідентична процедурі здійснення внутрішнього факторингу. Однак покупець розраховується з імпорт-фактором, а постачальник робить копії рахунків та надсилає експорт-фактору, який згодом передає імпорт-фактору.

6. Експорт-фактор стягує грошову заборгованість та перенаправляє імпорт-фактору з копіями рахунків.

7. У імпорт-фактора виникає зобов'язання перед експорт-фактором щодо стягнення грошової заборгованості та звітування, а в експорт-фактора ці самі зобов'язання виникають перед покупцем.

Отже, міжнародна факторингова операція здійснюється із залученням факторів – експорт та імпорт (рис. 2).

Рис. 2. Схема міжнародного факторингу [12]

Однак двохфакторна система має як переваги, так і недоліки. Розглянемо їх у розрізі кожного з учасників міжнародної факторингової операції.

Становище клієнта виявляється набагато простішим, оскільки він знаходиться у взаємовідносинах тільки з експорт-фактором. Зважаючи на це, співпрацює з таким фахівцем, якому передає завдання управління та стягнення заборгованості, страхує себе від ризиків, отримує можливість досягти вищих показників ліквідності за допомогою передоплати, отриманої від фактора. Навіть якщо йде мова про декілька країн або декілька покупців, фактор надає клієнту єдиний рахунок. Комунікація здійснюється також тільки по одному каналу, спрощено, на зрозумілій мові, – з врахуванням знайомих

для клієнта вимог бізнесу. Тривалість міжнародних розрахунків скорочується. Цим підприємство може покращити свою конкурентоспроможну позицію, наприклад, за допомогою уникнення розрахунків акредитивами. Фактор знімає тягар з плечей клієнта, полегшуючи цим його фінансовий та майновий стан.

У випадку міжнародного факторингу є певні умови, які фактор висуває клієнту. Між експортером та імпортером мають бути попередні домовленості, партнерські відносини. Передані вимоги ні в якому разі не можуть бути простроченими. Також фактор визначає річний оборот по факторинговим операціям, який клієнт повинен забезпечити [11].

З точки зору експорт-фактору можна сказати, що він надає своїм клієнтам фахову допомогу, однак для цього йому не потрібно знати традиції та законодавство іншої держави. Нема потреби у комунікації на іноземній мові з покупцями, а також не виникають проблеми у зв'язку з складнощами перекладу, що можуть призвести до непорозумінь.

Імпорт-фактор визначає кредитні рамки покупця, тому ризики знижуються. Імпорт-фактор у багатьох випадках допомагає у вирішенні спорів, так експорт-фактор позбавляється і цієї проблеми. Роль імпорт-фактора важлива у випадку неплатоспроможності покупця.

Для покупців також є перевагою використання міжнародного факторингу, оскільки вони можуть розраховуватись з своїми боргами у своїй країні, а також знову же не виникнуть проблеми через незнання іноземної мови.

Незважаючи на позитивні моменти міжнародних факторингових операцій, міжнародному факторингу також притаманні і недоліки.

При залученні двох факторів витрати подвоюються. Плата за факторингові послуги підвищується, оскільки вона розподіляється між двома факторами. Факторингові витрати складаються з низки факторів. З одного боку, з оцінки імпортера, з іншого – з плати за факторингові послуги, що визначається як певний відсоток від суми, яка зазначена в рахунку.

У процесі управління даними важливий момент – паралельне управління інформацією тягне за собою додаткові витрати та збільшення обсягів роботи.

Процес сповільнюється, оскільки операції проходять не тільки через експорт-фактора, а й через імпорт-фактора. Внаслідок цього потік інформації між постачальником і покупцем стає повільнішим.

Для імпорт-фактору не у всіх випадках є вигідними міжнародні факторингові операції. Якщо підприємство експортує продукцію у декілька країн, тоді, можливо, на країну імпорт-фактора припадає незначна частка експорту. Так, для імпорт-фактора операція буде економічно невигідною. Якщо є невелика кількість рахунків, то проблема може виникнути у зв'язку з рівнем кредитного ризику.

Виходячи з цього, часто фактори погоджуються на роль імпорт-фактора тільки з тією метою, що у майбутньому партнерські відносини стануть в нагоді.

Головна відмінність міжнародного факторингу від інших продуктів, що застосовуються в міжнародній практиці, це комплекс послуг. Він включає не тільки фінансування постачальника, але й управління дебіторською заборгованістю та страхування ризиків.

Н.В. Непрядкіна визначає наступні особливості міжнародного факторингу:

1. Використання факторингу має ряд переваг перед традиційними засобами страхування ризиків у міжнародних поставках – акредитивами і гарантіями, які не вирішують проблему нестачі оборотних коштів у постачальника. Проте факторинг дозволяє не тільки застрахувати можливі ризики неплатежу з боку дебітора, але й отримати під цю поставку більш раннє фінансування.

2. Роботу з міжнародного факторингу простіше організувати, він не вимагає підтверджень на операцію від міжнародних банків з рейтингом не нижче ААА, що дає цьому інструменту перевагу в швидкості й простоті використання.

3. Документи оформляються не на разову операцію, а на весь період роботи з постачальником. Напрямку з покупця комісія не утримується – за «факторингове покриття» імпорт-фактор стягує її з експорт-фактора. При цьому відсутня необхідність надання застави, як при акредитивній формі розрахунків, а покупець не несе додаткових витрат, як, наприклад, з відкриття та забезпечення акредитива.

4. Факторингове фінансування носить револьверний характер, а значить, немає необхідності оформляти кожну угоду, що вигідно і постачальнику, і покупцеві. Факторинг на відміну від страхових компаній на 100% виключає ризик несплати з боку покупця [7, с. 264].

В практичній діяльності суб'єктів господарювання в Україні постає питання облікового відображення операцій міжнародного факторингу.

За результатами досліджень наукових джерел [1– 4; 9; 10] операції з міжнародного факторингу нами пропонується відображати в обліку із врахуванням доходно-витратного принципу, тобто при побудові облікової моделі у клієнта факторингових послуг виходити з того, що факторингова операція без права регресу є реалізацією дебіторської заборгованості. Ця операція – продаж в повному розумінні слова, оскільки тут передаються і право вимоги боргу, і ризики, і вигоди.

Право вимагати борг отримує фактор, що приймає на себе ризик інкасації заборгованості, а також будь-які вигоди (збитки) за факторингом. Реалізована дебіторська заборгованість з балансу постачальника переходить в якості активу у баланс фактора. Сума комісії відображається як витрати у клієнта і, відповідно, дохід у фактора.

Таким чином, передачу фактору дебіторської заборгованості у клієнта, на нашу думку, необхідно відображати в обліку на рахунках доходів

та витрат. Для цього доцільно застосовувати субрахунки 733 «Інші доходи від фінансових операцій» та 952 «Інші фінансові витрати».

При факторингу з регресом фактор має право виставити регрес клієнту за неоплачену боржником дебіторську заборгованість. При регресному факторингу ризики безнадійних боргів залишаються за продавцем дебіторської заборгованості. Розглянутий порядок обліку в більшій мірі відповідає економічному і правовому змісту факторингових операцій.

Незважаючи на досить високу вартість факторингу, йому надається перевага на основі застосування закону зменшення вартості грошей у часі. Використання в Україні факторингових послуг надає можливість українським експортерам отримувати достовірну інформацію про фінансово-господарський стан закордонних партнерів перед укладанням експортних контрактів і гарантовано отримувати оплату за експорт продукції.

Висновки. Отже, основними перевагами використання міжнародного факторингу є пряме фінансування постачальника, беззаставне фінансування, спрощена процедура прийняття рішень по роботі з тим чи іншим постачальником або дебітором в межах факторингової угоди. Разом з тим, незважаючи на переваги міжнародного факторингу перед іншими фінансовими продуктами, що застосовуються в експортно-імпорتنих операціях, є і ряд недоліків, що характеризують саме український ринок міжнародного факторингу. До них можна віднести: відмову факторів від використання міжнародного факторингу у зв'язку з складністю реалізації, високу вартість факторингових послуг, недосконалість законодавства у частині визначення процедури здійснення міжнародного факторингу, невідповідність українських та міжнародних нормативно-правових документів, нерозвинуту мережу факторингових інституцій, що надавала би можливість вітчизняним факторам ефективніше реалізувати свої проекти з міжнародного факторингу, нестабільний стан економіки країни тощо.

Для викорінення цих проблем в Україні необхідно вдосконалити нормативне регулювання здійснення операцій міжнародного факторингу на державному рівні в рамках реформування податкового, господарського, банківського, цивільного законодавств, розширити рамки співробітництва українських фінансових установ з міжнародними факторинговими організаціями,

розробити методики оцінки ризиків та діагностики ефективності операцій з міжнародного факторингу фінансовими установами тощо.

Перспективним напрямком дослідження є аналіз ризиків факторингових операцій та пошук шляхів їх мінімізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Береза С.Л. Облік і контроль грошових активів та дебіторської заборгованості: теорія і практика: дис. ... к. е. н.: спец. 08.06.04 / С.Л. Береза; Житомирський інженерно-технологічний інститут. – Житомир, 2002. – 308 с.
2. Веренич О.Г. Облікові аспекти факторингу / [О.Г. Веренич, А.П. Шаповалова] // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: зб. наук. праць. – Львів: «Львівська політехніка», 2007. – № 577. – С. 50–54.
3. Дзюба Н. Факторинг – чисто фінансова услуга (налоговий і бухгалтерський учет) / Н. Дзюба // Налоги и бухгалтерський учет. – 2009. – № 36-37(1220–1221). – С. 35–41.
4. Євлаш Т.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.09 / Т.О. Євлаш; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2012. – 23 с.
5. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28 травня 1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_210.
6. Д'яконова І.І., Макаренко М.І., Журавка Ф.О. та ін. Міжнародні фінанси: [навч. посіб.] / [І.І. Д'яконова, М.І. Макаренко, Ф.О. Журавка та ін.]; за ред. М.І. Макаренка та І.І. Д'яконової. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 548 с.
7. Непрядкіна Н.В. Переваги розвитку міжнародного факторингу в Україні / Н.В. Непрядкіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 45. – С. 262–268.
8. Омеляненко Т.В. Міжнародний факторинг як шлях до економічного зростання України / Т.В. Омеляненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/2009/6/11_Omelyninko.pdf.
9. Скоробогатова В.В. Бухгалтерський облік та контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології: [монографія] / В.В. Скоробогатова; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 519 с.
10. Федорченко О.Є. Сутність факторингу та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю на підприємстві / О.Є. Федорченко // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 237–243.
11. Martinkó Károly. Faktoring – a vállalati finanszírozás hamupipőkéje. – Budapest: SALDO Rt., 2002.
12. Világgazdaság Online – Faktoring exportöröknek [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vilaggazdasag.hu/kkv/kkv-hirek/faktoring-exportoroknek-295047>.